

Neveléstörténet

A nevelés kezdete

- Ősközösségi társadalmakban még nincs külön nevelő. Az idősebb nemzedék mindegyike részt vesz a nevelésben. Döntően utánzás történik. Termelésre, együttélésre egyaránt.

- Rabszolga tartó társadalmakban jelenik meg először a nevelő. A nevelés módszere azonban nem sokban tér el az ősközösségi társadalométól. A rabszolgatartók célja az ideológia nevelése. Az ideológia elsajátításához értelmi nevelés is szükséges. Megjelenik a pedagógus, aki nem vesz részt a termelésben, őt a társadalom tartja el. Megjelenik a nevelő nevelése olyan célból, hogy később ő adhassa át a tudást.

Később kialakul az intézményi hálózat is. Kiveszik a gyerekeket a családból és intézményekbe küldik tanulni.

Ókori társadalom

Első intézmények megjelenése. Pl. Spárta, Athén, Kína

Kínai birodalom

A kínai birodalom az adókból épült. Az adókat a hivatalnokok szedik be, így őket kell elsősorban okítani. I.e. 24. sz.-ban létrejönnek tanintézetek. I.e. 18. sz.-ban már az egész birodalmat egységes tanügyi rendszer hálózta be, mely állami kézben van. Ennek előnye az egységes értékrend tanítása volt. A bürokrácia központi szervezésű volt, mellőzve a magánintézeteket. Az előrelépés vizsgákhoz van kötve. A központi irányítás magába foglalja a tananyag merevségét és módszereit is. Pl. a beszélt nyelv már régen megváltozott, a hivatalos nyelv még az volt. A rendszer hiteltelenné vált. Számtant pl. nem tanítottak, csak számolást.

Az iskola 3 szintű volt

- Elsőfokú: írás, olvasás, magánvállalkozás
- Másodfokú: Kínai filozófia
- Harmadfokú: Kínai filozófia

Az ismeretek döntően elméletiek voltak.

Egyiptom

Meghatározó döntően a Nílus áradása volt. Az oktatás itt gyakorlatiasabb volt, mint Kínában. Piramis építés, gát, csatornaépítés mind gyakorlati feladat. Az ehhez kapcsolódó tudományok (geometria, csillagászat) fejlődtek. Emellett persze kellett a hivatalnokok is az adók beszedéséhez. *Írnokiskola* jött létre. Az írnok magához vett gyerekeket, akiket megtanított a tudományra. Cserébe a család fizetett.

India

A nevelés célja vallási életre való felkészítés. Intézményes nevelés csak a papoknál volt. India egy termékeny vidék volt, így lehetővé vált, hogy a papok kivonuljanak a termelésből.

Athén

A görög nevelés csúcsának tekinthető. Gazdaságilag fekvése kitűnő volt. Tengeri kikötő és szállítási csomópont volt. Így kialakult egy olyan városi polgári réteg, mely földmunkával egyáltalán nem foglalkozott. Tudományok és művészetek felé fordultak. Ezek voltak a szabad athéni polgárok. Elég gazdagok voltak ahhoz, hogy megfizessék a tudóst és a művészt.

Pl. a nevelés lényege a *kalokagathia*: a szép és a jó egysége (ép testben ép lélek) szép test, erkölcsileg kifinomult → embereszmény.

Megvalósítása

1. Gimnasztikai nevelés
2. Múzsai nevelés: érzelmi, esztétikai nevelés

Cél: harmonikus ember nevelése

A társadalom elhanyagolta „kitette” a fogyatékos újszülöttet. Ha életképes volt, az anyja mellett maradt 7 éves koráig. 7 éves korban kezdődött a tanulás

Többféle képzésben részesültek:

- Grammatikai iskola: elemi iskola. A tanító bérelt szobában pénzért tanított. Ide kíséri a gyerekeket a pedagógosz, egy rabszolga. Nem tanítja, csak kíséri az iskolába a gyereket és iskolán kívül is ő foglalkozik a

vele. Így legalább felügyelet alatt volt a gyerek. Innen származik a pedagógus szó. Itt a gyerek írni és olvasni tanul. A számolás bonyolult volt.

- Kitarista iskola: *Kithara* egy pengetős hangszer. Itt folyt az esztétikai nevelés. Egyrészt zenélni tanultak, mert az szerintük hozzájárult az erkölcsi neveléshez. Másrészt táncolni tanultak, és irodalommal, rajzzal ismerkedtek meg. Ide felnőttek is jártak, nemcsak gyerekek.

- Palesztra: birkózóiskola. Minden akkori sportot űzték. Úszni mindenkit megtanítottak. Ez a felnőttek testgyakorló helye volt, és ott felügyelet mellett gyakoroltak. 15 éves korban bekerültek a gimnáziumba. Itt a múzsai és a gimnasztikai nevelés már párhuzamosan folyt. Az oktatás hangulata szabad és könnyed volt

- Idővel kiváltak a gimnáziumból és létrejöttek az első filozófiai iskolák, melyek az akkori legmagasabb képzést biztosították. A fiatalok életének második szakasza (18-20 év) az *ephébeia*. Ez azt célozza, hogy a felnőtté válást segítse, és a fiatalokat felkészíti a későbbi vezető szerepre. Hadgyakorlatra viszik őket, szavazásokra, gyűlésekre, ám ők még nem igazi athéni polgárok. A tehetségesek képességüknek megfelelő feladatot kapnak. 20 éves kor körül válnak beavatási ceremónia keretében athéni polgárrá. A nők szellemi életből ki voltak zárva. Gyakran már gyermekkorban férjhez mentek, és a férj családjában nőttek fel. Az idegen nőknek meg volt a joga a művelődéshez itt. Ezeket hetéráknak nevezték.

Spárta

Spárta fekvése kedvezőtlen volt, így nem tudott vezető hatalom lenni. A megoldást a katonai állam kialakítása jelentette. Minden más városállam igyekezett megnyerni Spárta támogatását. Jövedelem háborús sarcból és a leigázott népek adójából származott. A katonáskodásra a felnövekvő nemzedéket, fel kellett készíteni. A nevelés már a családtervezésben elkezdődött. Meghatározták, ki szülhet, kitől. Az aktus érzelm nélkül zajlott le. Az újszülött a közösség tulajdona lett. A nők közössége nevelte a gyereket 6 éves korig. Már akkor erőteljes a testi nevelés. Hideg víz, sok étel. 6 éves kor után bele kerül a fiúk közösségébe. Ekkor kezdődik meg a harci szerepre való felkészítés. Az értelmi nevelést elhanyagolták. Minimális volt az írás-olvasás oktatása. A spártai törvényeket azonban ismerniük kellett. Az esztétikai nevelés is minimális volt, azonban a harci zenék elterjedtek voltak. *Kripteia*: védtelen falvak megtámadása, amikor a férfiak a földeken dolgoznak. A nők nevelése is komolyan folyik. Őket is válogatják a születés után. A testi nevelés is komoly volt, időnként városvédelmet láttak el. Életük végéig állandóan gyakorlatoztak.

Róma

Három korszakra osztható.

1. Törzsi szervezet kora, katonai nevelés. Embereszménye: *Virbónusz* = jó ember. Inkább a spártai emberre hasonlít, de gyereket nevel, földet művel. A családi nevelés fontos. A kis családok nagy családokká, ezek nemzetséggé szerveződnek.
2. Kialakul az intézményi hálózat a köztársaság idején. Háromszintű az iskola 1. *Ludus*: itt írni olvasni tanultak és Róma alapvető törvényeit tanulják meg, a 12 táblás törvényt. 6-12 éves korukban járnak ide. 2. Grammatikai iskola: 15-16 éves korban a görög nyelvvel és irodalommal ismerkednek meg. Oka a Latin nyelv fejletlensége volt. Az ismeretek Görögországból származtak. 3. Retorika=szónoklattan. Minden római polgárnak birtokában kellett lennie e képességnek. Az érveiket jól alá kellett támasztaniuk. Politikához szükség volt rá.
3. A császárság változást hoz: a grammatikai iskolába, ahol a latin lép elő a fontosabb nyelvvé a görög nem szükséges, minden mű elérhető latinul (irodalom-történelem). A retorikai iskolában is változás történik. Már nem a szabad állampolgárok döntenek, hanem a katonaság és a hivatalnokok. Az iskola állami intézmény lesz. A szónoklattan helyébe a jog tanítása lép. Ekkor megerősödik a római jog rendszere. Ismeretanyaguk egységes lesz a birodalom minden részén. A testi nevelés az iskolán kívül történik, az apák dolga marad. A császárság korában nem fontos a testi nevelés, mert az adókból zsoldos sereget tartanak fenn. A nők nevelése az athénihoz hasonló. Életük szabadabb, szerepük – mint anya – meghatározó. Siker volt, ha egy anya fiai is sikeresek voltak.

Középkor

Eszménye: jó keresztény. Cél: túlvilági életre való felkészítés. Az egyház igyekszik lelkeket megnyerni az istentiszteletek alkalmával, ekkor a jobbágyokkal is foglalkoznak. Intézményi nevelésben csak kevés szegény részesül, mivel ez döntően a nemesek kiváltsága. Az uralkodó osztály gyermekeit rendi különbségek alapján nevelik. Rendek: papság, nemesség, városi polgárok. Mindenki a rendjének megfelelő képzésben részesül. Intézményi hálózat csak a papoknál van, polgárság és nemesség nevelése nem intézményes. Az emberi felfogás ártékelődik az ókorhoz képest. A test-tudás értéke mást jelent. A jó keresztény nem a földi, hanem a túlvilági boldogságot keresi. *Voluntas*=akarat fejlesztése a legfontosabb feladat. A hit fejlesztéséhez és a lemondáshoz is akarat kell. A gondolkodást áthatja a vallásos jelleg. Nem az ember, hanem Isten lett a mérce. A templomok

Isten dicsőségét hirdetik. Egyetlen világi művészet a lovagi költészet. Az erkölcsiség alapja az aszketizmus (mindent túrni kellett). A testi nevelés – kivéve a lovagoknál – lényegtelen. A test csak porhüvely. A testgyakorlás nem volt fontos.

Az értelmi nevelésnél is hinni kellett, nem tudni. A tudomány a teológia szolgálatában állt, és a hit tételeit támasztotta alá. Az ókori klasszikusoktól csak azokat terjesztették, melyek a hitnek megfeleleltek. Ezekből enciklopédikus műveket állítottak össze, ez lett a tananyag, elsősorban latin művekre alapozva. A kolostorokban ezeket fejezetek formájában tanították, a csillagászatól a filozófiáig. Mindenek fölött a teológia ismeretanyaga állt. A gyermekeszmény is megváltozott az Ágostoni „eredendő bűn” következtében. Minden gyerek bűnősként születik → a verés megszokott volt.

Az oktatás is változott: intézményesített nevelésben részesültek.

Szintjei:

- Plébániai iskola: A templom mellett működött. Ide még jobbágy gyerekek is jártak, főleg énekeket tanítottak, írni-olvasni nem (esetleg a pap sem tudott).
- Kolostori iskola: valódi iskola, nem csak vasárnap működik. A belső kolostori iskola a szerzeteseket képezte. A többiektől és egymástól elzárva nevelték őket. A külső kolostori iskolában a világi papság és világi emberek tanítottak, ezek ugyanis általánosan képezték a gyerekeket. A gyereket 4-6 évesen adták be ebbe az iskolába. A tanulás egyéni volt, minden gyerekkel egyéniileg foglalkoztak. A csoportok létszáma az intézmény földrajzi fekvésétől függött. A tanítás már hajnalban elkezdődött. A tananyag még az ókori tantárgyaknak megfelelően alakult, a 7 szabad művészet szerint.
  - o Trivium: (három tantárgy)
    1. Grammatika (latin nyelv): általában a gyerekek az első évben csak latinul tanultak.
    2. Dialektika (formális logika)
    3. Retorika: fontos a szónoklás végett, emellett kapnak jogi képzést is, mert a papok írták és fogalmazták az adás-vételi szerződéseket, adományleveleket.
  - o Quadrivium
    1. Aritmetika (számтан)
    2. Geometria (mérтан): főleg ókori ismeretekre támaszkodva, kiegészítve némi földrajzi ismerettel.
    3. Asztronómia (csillagászat): az egyházi ünnepek kiszámításához használták, földrajzi ismereteket, és csillagjósást tartalmazott.
    4. Musica (ének-zene)Ezt a négyet nem mindenhol tanították, de zenét igen.
- Káptalani (Székesegyházi) iskola: Itt volt a legmagasabb képzés, itt is a 7 szabad művészetet tanítják, de a quadrivium tanítás hamarabb megjelenik, ezen kívül teológiát is oktatnak.

A lovagság nevelése

Magyarországon az Árpád-ház és az Anjouk korában terjedt el, de a lovagrendek csak Ny-európában alakultak ki. Lovagi nevelésben a hűbérurak gyerekei részesültek. A lovagi erények kialakítása a lovagi készségeken keresztül történt. Ezek: lovaglás, íjászat, úszás, vadászat, vívás, verselés (a lovagi élet dicsőítése), sakkozás (harci helyzet fejlesztése). Francia nyelvet kellett tanulniuk. 7 évesen kerülnek a lovagi udvarba. 14 éves korig a várudvarnő alatt tevékenykednek. Tanulnak énekelni, korábbi csatákról tanulnak, „lovagias” viselkedésük alakul ki. 14 éves korára a férfiak közé kerül a várúr szolgálatába fegyverhordozó apródként. Részt vesz a vadászatokon, hadgyakorlatokon, csatákban. Itt már feladatai is vannak, de csak mint fegyverhordozó. Ilyenkor megszokja és megismeri a harci helyzeteket. 21 éves korában szertartásos ceremónia közepette lovaggá ütik. 3 fő lovagi erény megtartása:

- Egyház és a hit védelme
- A hűbérúr iránti tisztelet és odaadás
- Az öregek, gyengék, nők, feltétlen védelme
- (Az adott „lovagi” szó megtartása)

A lovaggá ütéssel a lovagrend tagja lesz.

Városi polgárság nevelése

Eredetileg a nevelés a céh rendszerén belül folyt. Később, mikor a céhrendszer érdekvédelmi szervezetté vált, az oktatás alapjait is lefektették. Kialakult az inas rendszer. Inast 12 éves kortól vettek fel, először próbaidőre. Ekkor még bármelyik fél visszaléphet. A szerződés megkötése mindkét felet szorosan – anyagilag is – köti. A mester pénze fejében neveli, oktatja, gondoskodik a gyerekről, esetleg 1-2 év után pénzt is

kaphat a tanuló. A céhek bizottságot hoznak létre, melynek feladata ellenőrizni, hogy a mester tényleg tanít-e, és az megfelelő-e. A céh határozza meg, hány évig kell a tanulónak a szakmával ismerkedni. Nem engedhetik meg, hogy a céh rossz hírére keltse egy tanulatlan mester, ugyanakkor túl sokáig sem tarthatják tanoncként. Sikeres vizsga után az inasból legény lesz. Ezután tanulmányútra indul más településekre. Vándorúton lévő legény a facér, mert még céhen kívülinek számított. A legény a vándorút alatt tapasztalatot – és akár pénzt is – szerezhethet. Mestervizsgán egy remeket kellett készíteni, amit ha elfogadtak, mesterré üthették. Nehéz volt újonnan céhbe belépni, a szakmai tudás mellett a mesterek jóindulatát ajándékkal is illett megnyerni. A céhmester özvegyét, mint jogtulajdonost néha elvették feleségül, csak azért, hogy bejuthassanak a céhbe.

Városi iskolák létrejötte

A városi polgárság igényelte, hogy a gyerek valami hétköznapi ismerethez jusson, de nem egyházi iskolában. Elsőként Itáliában jöttek létre polgári iskolák. 2 típus alakult ki:

- Elemi iskola: főleg írás-olvasás, kevés számolás
- Latin iskola: latint is tanultak + a 7 szabad művészet (csak fontos) ismeretei tanították. A vallási nevelés itt is megmaradt, de ez az első világi intézmény, amely független az egyháztól.

Ezek az iskolák a 12-13 századtól kezdenek elterjedni, először Itáliában, később egész Európában. A fiúk nevelése volt a meghatározó, de a lányok nevelése is megjelent. A várakban élő lányoknak is megteremtődik a művelődés lehetősége (pl. francia tanulás, írás által). Általában sokféle ismerettel rendelkeztek a nők, mert a környék gazdasági, kulturális, egészségügyi dolgaival is foglalkoztak. Több lehetőség kínálkozott az apácáknál is, főleg azoknál, akik nemesi családokból származtak. Megtanultak latinul, olvasták az egyházi műveket, kódexet másoltak.

Egyetemek

2 módon jöttek létre:

- Az egyház hozta létre a székesegyházi iskolákból (pl. Sorbonne – Párizs). 1452-ben még a padlón kellett, hogy üljenek.
- A városi iskolákból jöttek létre (pl. Bologna). Ezeknek a jogi, orvosi irányzata volt erős. Létrehozáshoz mindenképpen kellett a pápai alapító okirat (a pápa joga volt egyetemi rangot adni). Ezek a későbbi tudományegyetemek alapjai. Filozófia, jog, orvosi, teológia karokkal minden egyetemnek kellett rendelkeznie.

Minden egyetemen az első 2-3 évet előkészítő szakon kellett tölteni, a korábbi ismeretek felelevenítése, és egyenlő szintre hozás érdekében. Az egyetemek a céhekhez hasonlóan szerveződnek, a diákok és a tanárok is. A Diákok általában nemzetiség szerint szerveződtek: olasz, spanyol, lengyel egyetemek jönnek létre. Magyarországon 1367 pécsi egyetem, 1389 óbudai. Lengyelországba és Olaszországba is jártak a magyar diákok tanulni.

Humanizmus – a reneszánsz kora (újjaszületés kora)

Itália

A reneszánsz Itáliából indult ki. A kor filozófiája a humanizmus. Keresztes hadjáratok indítása. A középkor szűk kereteit a városi gazdag polgárság már nem fogadta el. Szerette volna élvezni az életet. A reneszánsz embere vallásos, de az értékrendje más. Az ember kerül a középpontba, és az ember szeretne minél magasabbra jutni önkibontakozás révén. A nevelés feladatát ezért újraértelmezik. Elvetik az aszketizmust. A testi örömeket is meg akarja szerezni. Az új eszmény az élet mértékkel való élvezete. Testi nevelés is változik, a test egyenértékű a lélekkel, ezért azt ápolni, edzeni kell.

Értelmi nevelés: tartalmi változáson megy keresztül. Elveti az enciklopédikus műveket és újra az ókori eredetű műveket olvassák, felhasználják, sőt keresik az arab műveket. Módszerekben is változik. A tekintélyeket felváltja a kísérletezés (pl. boncolás). Háttérbe szorul a verbalizmus is. A gyermeki öntevékenység, aktivitás, érdeklődés felkeltése lesz a cél.

Itália lett a humanizmus fellelője. Sorra jönnek létre az iskolák. Victorino da Feltrere – „Casa Giocosa” a vidámság iskoláját hozta létre. Sok újítást vezetett be: A diák a tanárral együtt tanul, sétál, kirándul, ezalatt beszélgetnek, kísérleteznek és tanulják a 7 szabad művészetet. Másik jelentős iskola a Ferarai Guarino da Verona. Az eredeti latin nyelvre koncentrál, görögöt nem nagyon tanít. Sok magyar jött ide. A képzés jellege arisztokratikus, műveltség alapú. II. Pius Pápa a Piccolo Mini írt levelet V. László nevelésére vonatkozóan. (?) Azt tanácsolja, hogy minden, az országban beszélt nyelvet tanuljon meg, továbbá mindenképpen tudjon írni-olvasni, jó kardforgató legyen, mert nem lehet tudni, mikor támadnak.

Franciaország

Itt 100 évvel később jelenik meg a reneszánsz. Rebelais francia szerzetest szinte teljes életében üldözték, mert addigra, mire a reneszánsz eljutott Franciaországba az egyház már üldözte a reneszánsz elveit. Fő művében két óriás nevelésében fejt ki humanista nézeteit. Az egyiket arisztokratikusan, a másikat naturalisztikusan neveli.

Németalföld

A rotterdami Erasmus Európa legkiemelkedőbb gondolkodója. Humanista, kiterjedt levelezést folytatott Lutherrel is. Művei egy része a latin tanításával kapcsolatos tankönyvekkel foglalkozik, egy része pedig a gyerekneveléssel. Foglalkozik a nőneveléssel is. A köznevelés, közoktatás fontosságát hangsúlyozza, de annak ellenére fontosnak tartja az egyéni bánásmódot a gyerekeknél. A tantárgyak mellett megjelenik a nyelvtanulás, és a tudományok egyéb területe is. Módszerei gyerekközpontúak, korszerűnek mondhatók. Az anyanyelvi oktatást azonban hangsúlyozza, mivel szerinte a latin a tudomány nyelve.

Anglia

Morus Tamás az utópia szó megalkotója. Szigorú törvényeket hoz a király a lopások megbüntetésére, ekkor Morus bírálja, mert szerinte a megelőzést kellene erőltetni, nem a büntetést. Ellenzi az anglikán egyház megalakulását, mert fél, hogy Európa elfordul Angliától. Ezért a bírálatért 8. Henrik lefejezteti. Az utópia szigeten mindenki egyformán tanulna és dolgozna. A gyerekeket felnőtteket egyaránt nevelnék → életfogytig tartó tanulás.

Magyarország

Itáliai hatására indul. Az Anjou-k idején. Az Anjou-k sok itáliai humanistát, lovagot hoznak Magyarországra. A reneszánsz Mátyás alatt alakul ki Magyarországon, nem mint külső nyomás. Mátyás alatt a városi polgárság térnyerése jellemző. Mátyás jelentős hivatalnokréteget tart, melyek vagy itáliaiak, vagy Itáliában tanult magyarok. Központosítás révén beleszól az egyház dolgaiba is. A világi és egyházi tisztviselők kezdi elfogadni a humanizmus eszméit. Mátyás törekszik arra, hogy ne csak külföldről származó ismereteket szerezhessenek a diákok, így jön létre a pozsonyi egyetem és jelenik meg Budán könyvnyomtatás. Legjelentősebb reneszánsz építmény a visegrádi vár. Korvinákat gyűjt és kialakítja az első nyilvános könyvtárakat.

XVI.-XVII század (reformáció, ellenreformáció)

Német területen erősödő polgárság kezdeményezésére alakul ki. A polgárság felemelkedéséhez az egyház befolyását kellett volna csökkenteni. A reformáció ágai: fejedelmi, polgári, népi. A polgári és fejedelmi ág kiegyezett egymással. A német fejedelmeket a pápa nevezte ki ezért a fejedelemségek szembe fordultak a pápával, szimpatizáltak a polgársággal, akik az egyház visszaszorítását szorgalmazták, vezetőjük (polgárok) Luther volt. Nevelési nézetei humanisztikusak voltak. Megfogalmazza a népnevelés, nőnevelés igényét, a gyakorlatias képzésnek, természettudományoknak, mesterségeknek a tanítását fontosnak tartja. Tülség Erasmuson az anyanyelv kérdésében. A népet az anyanyelvén kívánja tanítani, ezért lefordítja a Bibliát. Fő cél a teológiai képzés lett.

Követői: Melancton, Sturm, Trotzendorf. Hárman a protestáns iskolarendszer formáit hozták létre.

Melancton Luther barátja. A nürnbergi latin iskola létrehozása, latinul tanítanak minden ismeretet. Célja az egyetemre való felkészítés volt. Visszatér a középkori tanulási módszerekhez pl. magoláshoz, de tudományokat is tanít

Wittenberg-i egyetem: kifejezetten prédikátor tanárokat tanított, tanárnak és prédikátornak egyaránt jó. Fontos a teológia, de minden mást is tanítanak.

Trotzendorf Bálint féle kollégium egységesen kezelt mindenkit. Latin nyelven oktattak, és büntették, ha valaki saját nyelvén beszélt. A felső éves diákok tanították az alsóéveseket, mint a középkori protestáns kollégiumokban. Ezért az idősek tanítása 5-6 órakor (reggel) kezdődött. Ezek a kollégiumok diákönkormányzattal rendelkeztek, melyeknek széles hatáskörük volt. A reformáció sajátossága a hittérítés, népoktatás → később inkább közép-felsőoktatás. A gyakorlati ismeretek oktatása háttérbe szorult.

Ellenreformáció

A pápa uralma alá vonni az egyházat. 1540 Kojolai Ignác létrehozta a Jezsuita rendet. 3 eszköz a visszatérítésre:

- Az ifjúság helyes nevelése
- Prédikációk a felnőttek nevelésére

- Inkvizíció

Megjelenik a tanárképzés. 1599-ben. *Ratio Studiorum* az oktatás rendjéről szóló irat. Igyekezett a humanizmus tanításait felhasználni pl. gyermeki öntevékenység. Törekedik arra, hogy nagy befolyású ember gyerekét szerezzék meg a tanároknak → Az oktatás ingyenes volt. A munkájukat alaposan szervezték pl. tanmenetet használtak. A nevelés területén is ugyanazokat a szabályokat tartották be és így az iskolák átjárhatóak voltak. Vakfegyelmet alakítottak ki a gyerekeknek. A becsúgyat erősen fejlesztették, így a tanulás hatékony volt. Sokat tanítottak és gyakoroltak. Törekedtek jó képességű szegény gyerekek oktatására is. Megjelent az önképző kör, tanulmányi vetélkedő. Vallás szempontjából a türelmetlenség jellemezte őket.

Magyarországi reformáció, ellenreformáció

A lutheri protestáns vallás hamar elterjedt Magyarországon, mert a polgárság is hamar alakult ki. Továbbá az új vallás politikailag is támogatott volt. Erdélyben ez lett a hivatalos vallás. Már csak azért is, hogy szembehelyezkedjenek a Habsburg katolikus hatalommal. 2 típusa jön létre a protestáns iskolának. Mezővárosi iskolák alakulnak át pl. Debrecen, vagy egyházi iskolák alakulnak át pl. Sárospatak. 1 évtized alatt 100 protestáns iskola jön létre. Sajátosságuk a kollégium + iskola kialakítás, a latin + akadémia együtt jön létre, de soha nem jön létre teljes egyetem. Általában az orvosi szak hiányzik. Oka az anyagi helyzet. Másik sajátosság, hogy partikuláris iskolák (alsó osztályok) jönnek létre és ezek felett áll az anyaiskola, ahol a magasabb szintű képzés folyik. Így több diák tanulhat és a szegényeknek is több lehetősége van a továbbtanulásra. További sajátosság, hogy nincs széles népiskolai hálózat. Bethlen Gábor alatt a gyulafehérvári kollégium a leghíresebb és legmagasabb szintű képzést nyújtja. Cél a fejedelmi udvar hivatalnokrétegének kiszolgálása. Bethlen támogatja a jobbággy fiatalokat is.

Az ellenreformáció jelentős személyisége: Oláh Miklós érsek. Nagyszombaton és Rómában létrehozta a kollégium Hungaricum-ot (csak Rómában). Jezsuita volt Pázmány Péter, akit a magyar irodalmi nyelv megteremtői között tarthatunk számon. A nagyszombati jezsuita iskolából létrehozta az új iskolát, melyet később egyetemmé fejleszt (ELTE jogelődjé) 1635-ben egyházi és saját pénzből. A pápa engedélyével működött. Pázmány Bécsben is létrehoz papnevelődet. A fiúknak istenes neveléséről: híres prédikációja a vallásos nevelés gyakorlásáról

Comenius Amos János (Jan Comenius)

1592-1670. Magyarországon született, csehnek vallotta magát. A szétvert jezsuita felkelés után kisebb szekták maradtak, melyek tovább terjesztették a humanizmust. Fontos volt nekik a népi mozgalom, anyanyelv használata, a parasztság életének javítása, polgári eszmék hirdetése. Nevelési vonatkozásban a népnevelést hangsúlyozza.

Comenium a cseh testvérek szekta nevelte fel. Később ennek püspöke is lett. Németországban végezte el az egyetemet. Élete szorosan összefügg a 30 éves háborúval, ezért a háború miatt sokat vándorolt. Nézetei korán ismertté váltak, ezért sok iskolába hívják, hogy reformokat vezessen be. A háború nemcsak a sorsát, hanem nézeteit is befolyásolja. Így pedagógiai rendszerét a világbéke – pánszófia – hatotta át. Ha az emberi bölcsességeket összegyűjtjük → nézetazonosság alakul ki → világbéke. Elsőként fogalmazza meg a tudást, mint hatalmat, de nemcsak a klasszikus tudást, hanem minden hasznos tudást. Fő műve a *Didactica Magna*. Tartalmazza a jó keresztény embereszményt, mely nem középkori, hanem inkább polgári korszerű tartalommal töltött. Cél: a túlvilági életre való felkészítés (középkori gondolat), de a felkészítés menete nem középkori. Minél jobban készülünk fel. Az előkészület 3 foka:

1. önmagunk és a világ megismerése → lehetséges, mert az ember eszes lény → értelmi nevelés útján
2. önmagunk és a világ kormányzása → lehetséges, mert az ember a dolgok felett uralkodó lény, erkölcsi nevelésútján.
3. Az ember Isten képmása → vallási nevelés
Foglalkozik még a testi neveléssel is

Értelmi nevelés: eredményessége a módszertől függ. Így összegyűjti a didaktikai módszereket. Legfontosabb a szemléltetés, induktív módszer, tekintély elv, aktivitás → értelmet fejleszt, nem ismeretmennyiséget növel.

Erkölcsi nevelés: az erény kialakítása a cél. 4 erény: bölcsesség, mértékletesség, lelki erősség, igazságosság. A bölcs igaz → oktatással a másik 2 szoktatás útján alakítható ki. A nevelésben a szeretetteljességre törekszik. A hiányos tudásért nem büntet, mert azért valószínűleg a rossz módszer a felelős. 3 célravezető módszer: elmélkedés, imádság, önvizsgálat. A vallási nevelés a biblián alapszik és az alá kell minden tudományt rendelni. Elutasítja a szenteskedő viselkedést.

Testi nevelés: hosszú élet titka az egészséges életmód

Nevelés, nevelhetőség: minden ember nevelhető, mindenki képezhető valamilyen szinten. Az újszülött tabula rasa (Locke-i hatás), melyet a környezet és a nevelés fejleszt tovább, de elfogadja az egyéni

sajátosságokat is. Népoktatást hangsúlyozza. Iskolarendszerébe életkori felosztást is rendel 6 éves felosztással (pszichológia szempontjából vitatott):

- 0-6: kisgyermekkor → anyaföld iskolája → anyjával otthon nevelkedik tudatos nevelés mellett
- 6-12: gyermekkor → általános képző anyanyelvi iskola. Mindenkinél kötelező → Napi 2x2 tanulás. Megismerkednek a település gazdálkodásával és valamilyen szakmával. Osztályokra bontás. Tantárgyanként más tankönyv
- 12-18. Latin iskola 7 szabad művészet + új tárgyak pl. fizika
- 18-24: Legtehetségesebbekkel tanulnak tovább felvételi útján. Itt pánszófikus műveltséget tanítanak, ilyenek a hivatalnokok. Fontos a külföldi tanulmányi út.

Minden elképzelését rendszerbe foglalta: osztályterem, őszi kezdés, nyári befejezés, tanmenet, tanterv, latin tankönyveket is írt, ezekben próbálja szemléletességét megvalósítani. A sárospataki iskolát 3+4 osztályúra alakította.

Apáczai Csere János (1625-1659)

Európai mezőgazdasági termelés fellendül a 17. században és ezzel a mezővárosok polgári élete is fellendül. Kezd megjelenni a protestáns hit és a polgári gondolkodás. Sokan kikerülnek német területekre. Erdély befogadja az üldözött protestánsokat így itt fellendül az oktatás. Feltehetőleg kolozsvári diákok találták Apáczai községben. Kolozsváron tölti első éveit, mikor a kolozsvári kis partikuláris iskola tagja, de van egy tanítója, aki az enciklopédikus műveltség szószólója Apáczai pedig már ekkor másolja a tanár anyagait. Kolozsvárról Gyulafehérvárra kerül. Itt egy angol puritán (protestáns megújító) gondolkodóval találkozik, akitől megismeri a puritán „demokratikus” gondolkodást. Gyulafehérváron is kitérnek társai közül, ezért Németalföldre küldik tanulni. Ott megismerkedik a modern polgári állammal. Szerinte az ország (Németalföld) gazdagsága a művészeti gazdagság útján lehetséges. Németalföldön minden jelentős tudás műve hozzáférhető. Lefordít sok művet magyarra. Elhatározza, hogy megismerteti ezen ismeretanyaggal a magyarokat. Műve a Magyar Enciklopédia. Hogyan találja meg a fontos ismereteket? Hogyan illesse rendszerbe az ismereteket? Hogyan fogalmazza meg magyar szavakkal az ismereteket? → fogalmakat alkot, mint pl. a háromszög

Módszertani útmutatója az Enciklopédia tanulásához

1. könnyűvel kell kezdeni a tanulást.
2. semmit nem kell kívülről tudni, csak a definíciókat, ezek a többi megértést szolgálják. Feldolgozásához a vita módszere javasolt.

Magyarul hatékonyabb a tanulás

Hollandia után Gyulafehérváron vállal állást mint a teológia doktora, de csak alsóbb osztályt taníthat a kollégák féltékenysége miatt. Székfoglalójában a bölcsesség tanulásáról beszél. A bölcsesség az minden ismeret. A bölcsességek felosztása

- nyelv által jelölt dolgok
    - o természet világosságánál megismerhető dolgok
    - o biblia világosságánál megismerhető dolgok
  - nyelvek
- Veritas duplex → kettős igazság
tológiai és filozófiai igazság

Rá kell térni a magyar nyelvű oktatásra is. Az eddigi fakultációs rendszer nem felelt meg neki, szerinte új tudománycsoportok kialakítása szükséges, így több szakmára lehetne felkészíteni.

Puritanizmus miatt Kolozsvárra kell mennie, ami éppen ekkor égett le. Diákjai követik. Az itteni beszéde „Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról” szól. Az iskolák hibája: az alsó fokú iskolarendszer hiánya, a latin iskolákról úgy gondolja, hogy a fiatalok a munkavégzés elől mennek iskolába, a tanítók pedig csak kényszerből tanítanak, az egyházi előjáróknak nem szívügye az iskola, és akik az iskolákat felügyelik, műveletlenek, primitívek. A felsőoktatásban túlteng a teológus és jogászok képzés. Ő Magyarországon magyar tanárokkal hozott volna létre iskolát.

John Locke (1632-1704) az angol polgári forradalom idején

Angol polgári családból származott. Oxfordban tanult. Filozófusként nevelési kérdésekkel foglalkozik. Mert az oxfordi iskola neki túl merev volt. Az angol polgári forradalom után mivel a monarchia híve volt a köztársaság idején külföldre menekül és itt ír valamint neveli egy barátja fiát. Filozófiai műveire a szenzualizmus jellemző, eszerint nincs velünk született eszme, minden tapasztalatot érzékelés útján a külvilágból szerzünk. Tabula rasa elv.

Szerződés-elmélete: az állam keletkezése az emberek megegyezése révén történt úgyhogy az uralkodó javára az emberek lemondtak bizonyos jogaikról, mely fejében az uralkodó vállalta a gondoskodást a népéről. Az alattvalók jog felbontani ezt a szerződést. Így filozófiai jog törvényesíthető a forradalom. Nevelési műve: Gondolatok a nevelésről. Egyértelműen a nagypolgárság nevelése a célja. A kispolgárok nevelési célja a jó kétkezi munkás és hű alattvaló. Szerinte mindenki nevelhető, de az egyéni sajátosságok korlátozó tényezők lehetnek. Nevelési eszménye a gentleman. Fontos az erkölcsiség és a becsületérzés kialakítása a gyerekekben, mert

ez fogja felnőttként irányítani. Módszerek: jó példa álljon a gyerek előtt, jutalmazás/büntetés megfelelő aránya, de egyik sem túlzott mértékben. Korán kell kezdeni, mert sok gyakorlást igényel. A testi fenytést elítéli, mert szerinte a rabszolgá módszer rabszolgát nevel.

Testi nevelés: a mű 1/3-át teszi ki. Beszél az egészséges táplálkozásról is (sok kása). Fontos a pihenés, a mozgás, edzés a szabadban.

Értelmi nevelés: az erkölcsi nevelést szolgálja. Nem az ismeretek mennyiségére, hanem az értelem kifejllesztésére fekteti a hangsúlyt. A tananyag kiválasztásában UTILITARISTA vagyis minden erkölcsös, ami hasznos. *Utilitarizmus* = Haszonelvűség. Olyan ismeretekkel kell tanítani, melyek hasznosak egy gentlemannak. Ilyenek a reál, jogi, politikai ismeretek. Gyakorlati ismeretek: gyorsírás, könyvvitel, francia nyelv. Latinból nem kell sok ismeret. Az értelmi nevelés módszere: a gyermek saját aktivitással szerezzék meg az ismeretet anyanyelvén. Ez könnyen szórakoztató formában a gyermek érdeklődésének felkeltésével történjen!

Munkára nevelés: hasznos időöltés, mert szórakoztató. A fizikai munka testi nevelésnek is felfogható, vagy aktív pihenésnek.

Vallási nevelés: a természetes vallás híve, nem kell túl mélyen belemenni.

Iskola rendszere: magánnevelés híve, de elismeri a közösségi nevelés előnyeit (élet gyakorlat, agonisztikus jelleg, versenyszellem), hátrányai viszont: az egyéni sajátosságok nem figyelembevétele, ismeretlen hatások más gyerekektől, melyet a pedagógus nem ismer. 2 nevelő kell az életben: 1 apa, aki gentleman, magánnevelő, aki gentleman. Az ilyen gyerek meg fog felelni az angol nagypolgári életstílusnak.

Francia materialisták, francia felvilágosodás kora

18. század, a francia forradalom ideológiai alapja. Filozófiai lényege: felvilágosítás, mellyel társadalmi változást próbálnak elérni. A tudást hatalomnak tekintették. Ez által kívánták az emberek gondolkodását megváltoztatni. Nagy emberei: Diderot, D'Alambert. Megírták a nagy enciklopédiát. A nevelésre is nagy gondot fordítottak, mert a nevelés tudja az új ideológiákat elterjeszteni.

- Helvetius: szélsőségesen szenzualista → minden ismeret a külvilágból származik és minden, ami végig megy az emberen az érzés. Az újszülött semmit nem hoz magával, így a nevelés döntő. Egyéni sajátosságokat sem ismeri el, a hatások meghatározzák, vagyis a társadalom megfelelő neveléssel, hatásokkal megváltoztatható. Új fogalom nála az erkölcsiség. Új elmélete az egoizmus elmélete. Azaz erényes ember, aki egyéni érdekeit és a közösség egyéni érdekeit összhangba tudja hozni, de mindenki a saját érdekét tekinti elsődlegesnek. Ez nem egyenlő a szó mai jelentésével. Másik feladata a törvényhozásnak elérni, hogy az emberek ezt az erkölcsi magatartást kövessék. Elméletének pozitívuma, hogy a nyilvános köznevelés híve.
- Diderot: a Nagy Enciklopédia főszerkesztője. Sok nagypolgár és arisztokrata támogatásával készült. Nevelési művei: „Helvetius bírálata” szélsőségessége miatt. Az érzékelés alapja, de nem egyedülállóan az ismeretekhez. Gondolkodás nélkül nem juthatunk ismeretekhez. Bírálja a nevelés mindenhatósága miatt. Szerinte vannak egyéni sajátosságok, a nevelés nem mindenható. Készített egy reformtervezetet Katalin cárnőnek: Egyetemtervek Oroszország számára címmel. Felépíteni az orosz oktatási rendszert. Igyekszik az egész rendszert megtervezni, de túl merész tervet készít, ami ennek ellenére jó. Az anyagot végül csak halála után találják meg. Az elemi iskolát ingyenessé tette volna államilag szervezett alapokra és nem az egyházra. A könyveket és az étkezést ingyenesen biztosítaná. Fontos, hogy nem csak vallástant, hanem erkölcsant is és politikát is tanítsanak már az elemi iskolában is. 8 osztályos gimnáziumban már természettudományokat tanítana, kevesebb klasszikussal. Módszerei: szóismeret helyébe a megértés kerüljön. *Formális, mint materiális képzés*. Minden nevelési feladatnak valamilyen tantárgy feleljen meg. A tárgyak kapcsolatát azonban figyelmen kívül hagyja. A felsőoktatásban megjelenne az egyetem és a főiskola. Az egyetem a klasszikus tudományegyetem formában működne. A főiskola tudósokat képezne a tudományterületekre, de lenne speciális területekre nevelő főiskola is, pl. tengerész nevelő főiskola.
- Rousseau: a kispolgárság képviselője. Feudalizmus ellenes. Genfben született. Anyja szüléskor meghal 13 éves koráig apja neveli. Vésnök mesterétől hamar megszökik. Élete inentől kusza. Szökésekor egy pap hatására protestánsról katolikus hitre vált. A pap egy művelt nő gondjaiba ajánlja, aki ekkor kezd a filozófia iránt érdeklődni. A francia Nagy Enciklopédia bizonyos fejezeteit ő írja, pl zene. Részben filozófiai műveiből él. 5 gyereke állami gondozásban él. 1749-ben a Dijon-i akadémia pályázatán első : „Vajon a tudományok és a művészetek hozzájárultak-e az erkölcsök megtisztulásához” c. művel. A francia udvar ekkor a legerkölcstelenebb. Természetes állapotában erkölcsösebb volt az ember. Mondása: „vissza a természethez”. Másik pályamunkája az emberi egyenlőtlenségről szól. Oka a munkamegosztás. Bár ennek pozitívumait elismeri, a magántulajdon a fő egyenlőtlenségi ok. Megoldás: osszák föl a vagyont, mindenkinek jusson egy kicsi. Harmadik műve: a társadalmi szerződés. Ő is ezzel magyarázza az állam eredetét. Következtetései is ugyan azok. Nevelési műve: Emil V. a nevelésről. Értekező jellegű regény. Filozófiai, vallástani nézeteit is leírja, ezért a katolikus egyház tiltja a művet. Genfben menekül, ahol szeretettel fogadják és újra protestáns lesz. Üldözési mániája következtében mindenkivel összevész. Angliába megy, ahol pártfogásba veszik de itt is összevész pártfogójával. Franciaországban írja utolsó művét

Vallomások címmel. Az Emil V. a nevelésről c. mű 5 kötetes. 1-4 Emil nevelését követi végig 20 éves koráig. Emil nemes ifjú. Megfigyelései a mai napig helytállóak, bár nem saját gyereket nevelte. A természetes nevelés a mű vezéreszméje. Érti ezalatt a külső természetet, a külső ösközösségi állapotot, a gyermeki természetet (ő ismeri el elsőként a gyereket és nem kis felnőttként tekinti). Az ember eredendően jó, szemben a Szent Ágostoni gondolattal. Minden bűn kívülről kerül be az egyénbe. A nevelésnek a gyermek természetéhez kell igazodnia, nem beavatkozni annak menetébe, mert mi esetleg elronthatjuk a jót.

- 3 tényező, mi lesz a gyerekből:
  - gyermek természete → ez tőlünk független, ha hagyjuk fejlődni, biztos jó irányba megy
  - dolgok, környezet → részben tőlünk függ
  - emberek, akikkel kapcsolatba kerül → egyértelműen tőlünk függ
- negatív nevelés: hagyjuk, hogy a gyerek fejlődjön a saját útján. Nem direkt, hanem indirekt nevelés. A nevelési eljárások terelik úgy a körülményeket, hogy ez a folyamat magától végbemenjen. Ez nem egyenlő a nem neveléssel. Mikor lehet eredményes a nevelés? 2 alapvető követelmény
  - Embert kell nevelni, nem valamilyen hivatalt betöltő személyt
  - Gyerekeket szabadságra kell nevelni, mert a természet a gyerekebe oltotta. A szabadság vágyak és lehetőségek összhangban vannak.
- A nevelésről azt mondja, hogy minden embert kell nevelni, de csak egy későbbi demokratikus társadalom nevel majd a jövőre, az akkor a hagyományok konzerválására nevel. Ha a gyerek a családban él közel a természethez, mindent megtanul. A népet a természetközeli állapotban kell hagyni, nem kell nevelni, de az arisztokráciát nevelni kell, mert innen indulnak ki a változások. Ezért arisztokrata Emil. Emilt kiszakította a társadalomból, mert csak így nevelhető a természetnek megfelelően, város helyett vidéken. Az 5. könyve Zsófia, Emil majdani feleségének nevelésével foglalkozik
- Az első könyv 0-2 éves korig, születéstől a beszédig tart. Feladata a testi nevelés, de a gyerekeket az anya, ne a dajka szoptassa. Ellenkező esetben nem alakul ki anya-gyerek kapcsolat. Ne pólyázzák a gyerekeket, mert az akadályozza a test erősödését. Tágas bölcsőbe tegyék a gyereket. Ne kössék ki a gyerekeket a mestergerendához. Ne kényeztessék a gyereket. Edzzék: hideg-meleg fürdő. Ne erőltessék a járást és a beszédet. Fontos, hogy érthetően beszéljenek hozzá. A szakasz végére egészséges, érzéki benyomásra kész.
- 2. szakasz: értelem alvásának időszaka. Emilnek érzéki esze van, így sok tapasztalatot tud gyűjteni. Ez az érzékszervek gyűjtésének időszaka. Fejlesztése az élő és életelemekekkel találkozások során fejlődik. Tanításra is szükség van. Ekkor kell elkezdni mérlegelni, rajzolni, számlálni. Könyvet még nem ad a kezébe. Mindenről kialakul egy benyomás. Ekkor még nem tudja mi a jó és a rossz, ezért természetes büntetést kell alkalmazni. Ez a büntetett következményével való büntetés. (ablak betörésénél ne csináljuk meg, hanem fázzon)
- 3. szakasz: 12-15 éves kor. A gondolkodás időszaka. Értelmi és munkára nevelés szaka. Értelmi nevelés során képessé válik az elvont fogalmak megértésére, de csak keveset kell neki tanítani alaposan. Legfontosabb a tudásvágy felkeltése. Ekkor csak természettudományokat tanul. Tud írni és olvasni. Irodalomból csak a Robison Crusoe-t olvashatja. Munkára nevelésnél fontos, hogy neveljen szabaddá, a társadalmi léttel összefüggő kötelesség, kialakul egy részvét a szegény dolgozók irányába. A szakasz végére sok ismerete van, határozott és ekkor már be lehet vinni a városba.
- 15-20 éves kor: szív nevelése. Erkölcsi, esztétikai, vallási nevelés, szépirodalom, zene útján. Történelemmel ismerkedik az erkölcsi nevelés. Vallási nevelés 18 éves kortól indul. Minden vallási kultusztól mentesen Isten létét fogadja el. Ez idő alatt készül fel férfiúi szerepére is. (Férj, családapa). Emil 20 évesen nősül.
- 5. könyvében kifejti, milyen szerepet szán a természet Zsófiának. Feleség lesz, ezért vallási, erkölcsi, esztétikai nevelés kell. Anya lesz, ezért testi nevelés szükséges. Értelmi nevelés nem szükséges (!). Bár Zsófia értelmes lény, de ha túl értelmes lenne, ki akarna lépni abból a körből, melyet a természet számára kiosztott. Ám arra felkészíti, hogy legyen jó feleség.

Filantropisták

Filantópia = emberbarátság, emberszeretet. Pedagógiai mozgalom formájában 2 okból indult: Rousseau művei + egyre több gyerek kerül iskolába és a régi típusú iskola ezt a tömeget nem képes kezelni. Más megközelítés kellett a „nép” gyermekeinek. Ők már praktikusabb ismeretre vágytak. Ezért is jöttek létre új iskolák. A kapitalizmus létrejöttével megjelennek az ilyen jellegű iskolák állami közoktatás formájában is. Az állam határozza meg rendeletileg a tankötelezettséget. A filantropista rendszer embereszménye az emberszeretettől átítatott ember, akik egyéni boldogulásukat a közösségért kifejtett tevékenységben találják meg.

A mozgalom a 18. században 1770-es években indult meg. Az eszme megvalósításához minden olyan készség szükséges, amely az életben való boldoguláshoz is szükséges. 15 éves korig mindenkinek kell egy alapozó képzés. E mellett reál tárgyak (mat, fiz, kém) tanítás is szükséges, azért mert ezek segítik a kapitalista társadalom fejlődését. Szükségtelen illetve más rétegnek szükséges a klasszikusok és a nyelvek. Ezeket felsőbb iskolákban tanítanak csak tehetségesebb gyerekeknek. A munkára nevelés már más, mint korábban, viszont megjelenik a politechnikai gyakorlati manuális képességeket fejlesztő képzés elméleti ismerettel alátámasztva. A módszerekben történt változás döntően Rousseau-nak köszönhető. Megnőtt a játék szerepe, jobban szétvált a felnőtt és a gyerekkor. Az oktatás is játékosabbá vált. A légkör vidámabb, a gyerek jobban érzi magát. Locke-tól származik a szemléltetés elterjedése. Erkölcsi nevelés szempontjait is Rousseau-tól vették át, azt mondták, hogy az erkölcsi tan mint külön tantárgy létezne, de fontos a szoktatás, jutalmazás. Vallásban szintén Rousseaut követik, aki a természetes vallás híve. Testi nevelés Locke egészséges táplálkozás, mozgás. Filantrópia mozgalom alapítója Basedow, egy nevelő intézetet hoz létre filantropium néven, ahol az ő módszerei alapján nevelt és emellett könyveivel segítette a pedagógusok munkáját. Jelentős műve a Módszertan és Elemi műgyerekeknek szóló tankönyv. Követői között említhető Salzmann, aki Basedow-nál volt tanár, majd 2 gyakorlati könyvet írt pedagógusoknak: Rákkönyvecske: helytelen módszerek. Hangyakenyecske: korszerű módszereket foglalja össze. Másik követője Campe 16 kötetes művet írt a korábbi pedagógusok, gondolkodók műveiből, így ezeket közismertté teszi.

A filantropisták főleg német nyelvterületen terjednek leginkább, mert ezeken a területeken lendületes a polgárosodás és a népiskolák terjedése. Még Magyarországra is eljutnak nézeteik. Svájcban egy nem filantropista pedagógusra Pestalozzi-ra van nagy hatása ezen nézeteknek. Születése után hamar árva lett, és az anyja egyedül neveli a későbbiekben. Egyetemre jár és a Helvét-társaság tagja, mely a svájci parasztság helyzetét kívánja javítani. Ebből a gondolatból következik a munkára="lelkes munkára" nevelés gondolata és a népoktatás kérdése. Rájön, hogy a felvilágosodás kevés, nevelni kell. Eredetileg lelkesnek készül, amit később felad és létrehoz egy mintagazdaságot felvilágosítási céllal Neuhoftól néven. Felvilágosító előadásokat tart és gyakorlati ismereteket oktat. Néhány év múlva belebukik, mert nem értett hozzá. Ezután visszavonul és fia neveléséről ír könyvet, mint Rousseau követője. A megfigyelések során sok pedagógiai tapasztalatot szerez, így kritikát is megfogalmaz Rousseau-val szemben. Ekkor rájön, hogy gyerekneveléssel akar foglalkozni. Menhelyt hoz létre csellengő tolvaj gyerekek számára, ahol ezeket a gyerekeket dolgoztatná és tanítaná. Nem működik, mert túl kis gyerekeket is befogadott, másrészt nem voltak munkához szokva. A menhely végül kiürült, a gyerekek elszökdöstek. Ezután ismét a családi élet felé fordult és megírta a Remete esti órája c. művét. Aforizmákat gyűjt, melyben nevelésméleti álláspontját fejt ki. Nevelési célja az embert az igazi humanitás fokára emelni. A családi nevelés a nevelés legfontosabb színtere, mert az itteni normák elsajátítása révén az emberiség hasznos tagja lehet. A családra az önellátás, gyengédség, megértés jellemző. Egyértelműen a szegények, nép neveléséről ír, melyben a munkára nevelést hangsúlyozza → lelkes munkára nevelés szükséges az iskolában. Fontos, hogy a tanuló értsen valamihez, mert így kialakul a munkaerkölcs. Jó munkára neveléssel embert formálunk, és erkölcsi nevelést is végzünk. Másik jelentős műve a Lénárt és Gertrúd romantikus regény. Ez a műve világhírűvé tette. A faluba új vállalkozó érkezik és megtanítja az embereket dolgozni és gyereket nevelni. Ekkor jelenik meg a neveléstörténetben a termelés és oktatás kapcsolata. Pestalozzi ezt a két gondolatot próbálja összekapcsolni. Kristóf és Elza c. műve a másik ismétlésének tekinthető, de jelentéktelen. Vizsgálódásaim c. elméleti műve: a természet menetéről, az emberi nem fejlődésében. Ebben a műben Rousseau-t kritizálja: ne vissza a természethez, hanem ő több állapotot különböztet meg: természeti, társadalmi, erkölcsi állapotot. Erkölcsi állapotba a társadalmiból juthatunk a társadalmi eszközöket elfogadva. Természetes állapotban az ember, mint állat jelenik meg, szociális lényként a szerződéselmélet határozza meg az embert, 3. szinten morális lényként saját maga tökéletesítésére törekszik. Életének első állomása Stans hadikórház, ennek bezárása után Burgdorf-ba kerül. Itt lesz világhírű. Burgdorfban ismét elemi iskola és árvaház vezetésével bízzák meg. Mint pedagógus lesz világhírű. Ebben az iskolában írja Hogyan tanítja Gertrúd gyermekeit c. művét. Az elemi népoktatásban a megismerés folyamatát kell feltárni → hozzárendeli az oktatás folyamatát → módszerek megnevezése. A megismerés folyamatában szenzualista, de a gondolkodás szerepét erőteljesen megfogalmazza. Megismerés: 1. érzéki benyomás !=(JAVA☺) megismerés 2. homályos szemlélet 3. világos képzetek 4. tiszta fogalmak. A folyamat akkor vihető végig, ha az oktatás folyamatában az elemi pontokat feltárjuk. Ezek: Alak→Szám→Szó. Ehhez rendeli a tárgyakat Szám→számtan, Alak→rajz, geometria, írás, Szó→anyanyelv tanítás ennél a hangtan, szótan (szókincs) nyelvtan. A módszereinél fontos a szemléletesség, gyermeki aktivitás, gyermeki természetes igazodás. Az alaptantárgyakat később: történelem, földrajz, természetrajz, ének tárgyakkal egészíti ki, de nem tantárgyként, hanem olvasmányként. Yverdon-ban már 3 iskolában egész haláláig dolgozik és az elemi iskolák tanítóit képezve megteremtí a tanítóképzés alapjait. Utolsó műve a Hattyúdál. Elképzeléseit nemcsak megvalósította, de próbálta terjeszteni is.

Fellenberg, egy nagy földbirtokos Pestalozzi híve volt. Pestalozzi Neuhoftól-i módszerét kipróbálta, de nem működött. Rájött, hogy többféle korosztályt kell befogadni., és őket különböző módszerekkel tanítani. 21 éves korig maradtak a gyerekek. A legelső szinten földművelés és elemi képzés valósult meg kisközségnek. E mellett működött egy intézet 21 éves korig maradónak. Ahogy idősödtek egyre több mezőgazdasági bér munkát

végeztek. Később többet termeltek, mint amennyibe kerültek korábban, így kifizetődő volt. Közép-redüeknek volt egy reáliskola. Itt általános képzés folyt + mezőgazdasági szakismeret. Közép-felsőfok a legjobb módúaknak mezőgazdasági képzés folyt. Az iskolát tangazdasággal vette körbe. Ez sok tőkét igényelt. Pár ilyen Európában elterjedt: Lancaster-Bell féle iskola: 600-900 gyerek → 1 tanító → kiválogat néhány értelmeset, akik a többiek tanítják

A magyar közoktatás a XVIII. Században

A függetlenség elvesztése → Habsburg fennhatóság. 1711 szatmári béke. Az ország újraegyesül Habsburg fennhatóság alatt. De magasabb szintű közösséghez való csatlakozást is jelent ez. A fejlődés szempontjából ez pozitív. A pozitív hatások az oktatásra is hatnak. Központosított lett a közoktatás és a bürokrácia. Betelepítések történtek német és dél-szláv területekről. A németek hozzák az otthoni életformát, így hozták akár saját papjaikat és saját tanítóikat. Ezeknek kellett házakat, templomot és iskolát építeni. 1760-tól Mária Terézia, mint felvilágosodott uralkodó irányítja a közigazgatást. Az iskolaügyet politikai tényezőként tekinti az alattvalók nevelése szempontjából. Az a jó alattvaló, akit annak nevelnek. Minden oktatási területen előrelépésre törekszik Magyarországon. Saját kezében létrehoz egy udvari tanulmányi bizottságot mely a magyarországi oktatás formáit kidolgozza. 1763 Szempz-en létrehoz egy mezőgazdasági iskolát. Még ebben az évben Selmecbányán létrehozza a bányásziskolát. Ez a soproni majd a miskolci egyetem jogelődje. Nagyszombati egyetem az 1760-as években jogi, orvosi karral bővül és 1777-ben Budára költöztetik. Később Pestre kerül a mai jogi kar területére a Szerb utcába. Megszűnt a jezsuita rend, középiskoláit átveszik a piaristák (kb. 30 iskola). Az egyetem szabad királyi rangot kap → csak a királytól függ. Ezzel együtt jelentős pénzhez is jutott az iskola. 1777 Ratio Educationis törvény=nevelési rendszer Magyarországon a tanügyi rendezést szolgálta. Egy pedagógiai mű, mely politikai céllal a Habsburg-ház védelmében jön létre, de felvilágosult eszmerendszerrel. Igyekszik maximálisan biztosítani minden rétegnek az iskoláztatást, de túl idealista elképzeléseket is megfogalmaz. Sok vonatkozása így papíron marad, iskolák létrejönnek, de a hálózat nem. A rendelet a katolikus iskolákra vonatkozott, a protestánsokra csak részben. A közboldogság és az egyéni javak együttes szolgálata minden társadalmi réteg számára. Megvalósultak a tanügyi igazgatóságok. 9 tankerület hoznak létre élükön tanfelügyelővel és főigazgatóval. Így a közoktatás az ő kezükbe került. A rendelet a vallási türelmesség alapján állt a protestánsok miatt. A tantárgyakat hasznosság szerint válogatták. Az iskolarendszer alulról felfelé építkezett, megjelentek benne szakmai, praktikus ismeretek, továbbá rendelkezett a pénzügyi fenntartásról is. Kisebbséket a helyiek tartották el. A hasznosságot tantárgyi sokféleséggel hozta létre tantárgyakat csoportosítva. Főtantárgyak, melléktárgyak, fakultatív tárgyak. Főtantárgy mindenkinek, melléktárgyat az iskola határozza meg, fakultatív kivánság szerint választhatók.

Az iskola rendszer felépítése:

- népiskola, elemi iskola (3 éves) 3 típusa:
  - o a falusi (alacsony színvonal)
  - o kisvárosi (1 tanító, tanév hosszabb, anyag több)
  - o nagyobb városi iskolák (mérten, természettan, latin és segédtanító is van)
- középiskola
  - o grammatikai iskola (3 éves)
  - o gimnázium (2 éves)
- egyetem

A tanítóképzés ekkor még kezdetleges, 4-5 hónapos tanfolyam a középiskola után. Általában a nagyobb városi iskolák mellett jön létre. Nevük norma, vagy normalis iskola. Ezek az első tanítóképzők. Ekkor ennek elvégzése a tanításhoz még nem kötelező. A rendelet még nem teszi kötelezővé az iskolába járást, a plébános hathat oda.

2. szint középiskola első része a 3 éves grammatikai iskola latin nyelvű. Elvégezve kisebb hivatalokat az illető már betölthetett. A középiskola felső foka a két éves gimnázium. Középiskola így 3+2 éves volt. Innen mehettek tovább az egyetemre. Az egyetemen először 2 évet filozófiai tanfolyamon kellett tanulnia, majd csak ezután választhatott szakirányt. 5+2 volt a líceum. A fakultáció ekkor már teljes.

II. József

Egyik oldalról felvilágosult, másik oldalról erősen központosított gondolkodó volt. Ezért az oktatás is újra udvari irányítás alá kerül. A magyar önállóság megszűnik, komplett birodalmi közigazgatás alá kerül az oktatás. Erősödik a németesedés is. A német főtantárggyá vált. Pozitív, hogy a vallási türelmesség talaján állt, így a hittan tanítása kevésbé fontos, mint korábban. A népközlöt kötelezővé teszi a lányok számára is. A tanítókat az egyházi teendőik alól mentesíti. Közép és felső oktatásban a tandíj mellé az ösztöndíjat is bevezeti. Halálos ágyán összes rendeletét visszavonta.

1806 II. Ratio Educationis

Hatályon kívül helyezi az elsőt, de szinte megismétli azt. Az elmúlt évtizedek hatására azonban sokkal több feltétel megteremthető megvalósítható, mint az első idején. Így már nemcsak vágyalom lett. A népiskolákat nem változtatja meg. A középiskolákat úgy érinti, hogy a 3 éves grammatikai iskolát 3-ról 4 évre emeli. Ezzel gyakorlatilag megteremtődik a 8 osztályos gimnázium lehetősége. 1810-1820 között az iskolák jelentős része 4+4 osztályossá alakul át. A II. Ratio Educationis ismét tartalmaz Magyarországra külön meghatározásokat pl. megszüntetik a németet, mint kötelező nyelvet. Így a latin mellett megjelenhetett a magyar nyelvű oktatás. A népiskolák szintjén már nem kötelező, hanem büntetendő, ha valaki nem jár népiskolába.

Tartalmi változás: a hittan erősödik, a tantárgyi sokféleséget szűkíti, egyszerűsíti, de az iskolákat így könnyebb lett szervezni és kevesebb tanár kellett kevesebb szakterület a nagyobb városi iskolák kezdenek kiválni a népiskolák láncolatából már többet adnak, mint az elemi iskolák, de nem annyit, mint a szakközépiskola.

A II. R. E. rendtartási részében pedagógiai és módszertani instrukciókat ad a tanároknak. Egy fejezetében a nem oktatási, de közművelődési intézményekkel is foglalkozik pl. színház, könyvtár.

Tessedik Sámuel

Pozsonyban született, apja evangélikus pap korán meghal és anyja neveli. Tanulmányai után evangélikus lelkész lett. Szarvason Békés megyei evangélikus iskolák szakfelügyelője is lett. Élete sokban hasonlít Pestalozziéhoz, de gondolkodása racionálisabb. A parasztok között ő is elsőként felvilágosító tevékenységet akart végezni mezőgazdaság témakörben. Pestalozzival szemben ő előbb megtanította a német mintát német szakkönyvek alapján. Felvilágosító tevékenységét sokáig végzi szinte teljes Békés megyében. Később rájön, hogy ez a módszer nem célravezető, mert az idősebb parasztok ragaszkodnak a hagyományaikhoz. Úgy gondolja előbb a gyerekeket kellene tanítani. Ők az ismereteket könnyebben befogadják és haza is viszik. Ez azért is hasznos, mert az akkori iskolák a való életől elrugaszkodtak voltak. A parasztság helyzetén elsőként a kulturális nevelésen keresztül lehet változtatni. Szemlélete radikálisan parasztpárti 1780-ban létrehozza iskoláját, mely 1806-ig saját vagyonából és 6 hold kapott szikes földön dolgozik. Ezen a földön alakítja ki mintagazdaságát. Iskolája földszintjén tanműhelyt rendez be szerszámokkal, melyek a mezőgazdasághoz szükségesek a felső szinten helyezi el az osztályokat. Lányoknak szövést és stb-t tanít. Az iskola neve: Gyakorlati Gazdasági Szorgalmassági Iskola. Gyakorlatias és gazdasági → mezőgazdasági, szorgalmassági → a gyerekek is dolgoznak

Az iskola 1806-ig áll 5 év kihagyással. Ez idő alatt az iskola saját erőből tartja fenn magát. A környéken az iskola nagyon közkedvelt volt. Az 1790-es években kb. 1000 fős volt a létszám. Ez 4-5 tanárra nagy létszámú osztályokat jelent. Hamar létrehozza mintagazdaságát a 6 holdból jó minőségű földet hoz létre. Kevés földrajzot és történelmet is tanulnak. Ezen kívül természetrajzot is tanulnak. Itt jelenik meg a politikai képzés először, illetve annak csirái. A földművelés szinte valamennyi ágával megismerkednek elméletben, gyakorlatban egyaránt. A saját terméket piacra dobták. Igyekezett mindent folyamatában bemutatni. A képzés magyar, német és szlovák nyelven folyt. Tanítóképzőt is indított hasonló iskolák számára, és amíg az Udvar támogatta (5 évig), mezőgazdász képzés is volt. Tessedik 2 könyvet ír: 12 paragrafus a mai iskolaügyről címmel saját iskolája módszereit írja le. A másik a Magyar parasztember sorsa milyen, és milyen lehetne Magyarországon. A könyv egyik oldalán leírja milyen, a másikon milyen lehetne. Nemesak könyvet írt, hanem segítséget is nyújtott. Pl. Fesztetits-nek Keszthelyen, aki Georgikon néven akkor hozott létre mezőgazdasági iskolát.

A NEVELÉS KEZDETE.....	1
ÓKORI TÁRSADALOM	1
<i>Kínai birodalom.....</i>	<i>1</i>
<i>Egyiptom.....</i>	<i>1</i>
<i>India .....</i>	<i>1</i>
<i>Athén.....</i>	<i>1</i>
<i>Spárta .....</i>	<i>2</i>
<i>Róma.....</i>	<i>2</i>
KÖZÉPKOR	2
<i>A lovagság nevelése.....</i>	<i>3</i>
<i>Városi polgárság nevelése.....</i>	<i>3</i>
<i>Városi iskolák létrejötte.....</i>	<i>4</i>
<i>Egyetemek.....</i>	<i>4</i>
HUMANIZMUS – A RENESZÁNSZ KORA (ÚJJÁSZÜLETÉS KORA)	4
<i>Itália .....</i>	<i>4</i>
<i>Franciaország.....</i>	<i>5</i>
<i>Németalföld .....</i>	<i>5</i>

<i>Anglia</i>	5
<i>Magyarország</i>	5
<i>XVI.-XVII század (reformáció, ellenreformáció)</i>	5
<i>Ellenreformáció</i>	5
<i>Magyarországi reformáció, ellenreformáció</i>	6
<i>Comenius Amos János (Jan Comenius)</i>	6
<i>Apáczai Csere János (1625-1659)</i>	7
<i>John Locke (1632-1704) az angol polgári forradalom idején</i>	7
<i>Francia materialisták, francia felvilágosodás kora</i>	8
<i>Filantropisták</i>	9
<i>A magyar közoktatás a XVIII. Században</i>	11
<i>II. József</i>	11
<i>1806 II. Ratio Educationis</i>	12
<i>Tessedik Sámuel</i>	12